

ROMEINSCH UTRECHT.

„De bezoeker der tentoonstelling doet een reis door Nederland in de eerste eeuwen onzer jaartelling”, verklaart de inleiding van den catalogus der tentoonstelling „Romeins Nederland”, die thans in het Centraal museum is ingericht. Hij komt bij Lobith in ons land, om langs den Rijn te gaan en het bij Leiden (Katwijk) te verlaten, of hij betreedt bij Maastricht den vaderlandschen bodem, om de Waal te volgen en zodoende de kuststreek te bereiken.

Van het jaar 12 vóór tot 26 na Christus hadden de Romeinen ook het noordelijk deel van ons land bezet, maar de onder leiding van Corbulo in 47 uitgezonden strafexpeditie tegen de Friezen, die het kustland langs de Noordzee van Holland tot Denemarken bewoonden en in 26 in opstand waren gekomen, werd onderbroken door het bevel van keizer Claudius (41—54), om de troepen op den Rijn terug te trekken.

Sindsdien werd in deze streken de Rijn de noordelijke grens van het Romeinsche rijk, die door een rij van op ongeveer 5 km. afstand van elkaar gelegen versterkingen werd beveiligd. De daar achter liggende Waallinie zal aanvankelijk wel als dekking van de Rijnlinie bedoeld zijn geweest. Nadat de laatste in het midden der derde eeuw was opgegeven, werd de Waallinie de noordgrens van het imperium, waar de Romeinen vermoedelijk tot het begin der vijfde eeuw tegen de opdringende Germanen hebben stand gehouden.

Vechten was een belangrijk punt in de Rijnlinie, dat oostwaarts (ten zuiden) steunde op het castellum, dat ter hoogte van het tegenwoordige Wijk bij Duurstede de verbinding van Rijn met Krommen Rijn dekte, misschien met tusschenversterkingen bij Odijk en Werkhoven. Westwaarts (ten noorden) van Vechten sloten de castella van Utrecht, De Meern en verder aan.

De vondsten in den bodem hebben aangetoond, dat Vechten een oorlogshaven was, waarbij uiteraard ook een handelswijk ontstond. Langs den Krommen Rijn, die een aanzienlijke rivier geweest moet zijn en hier en daar een andere bedding dan tegenwoordig had, konden de schepen der Romeinen Utrecht bereiken. Van Utrecht uit voeren zij westwaarts over den Ouden Rijn naar Katwijk, of noordwaarts over de Vecht naar het Flevo-meer (de Zuiderzee). Langs beide wateren, die vroeger ook aanzienlijke rivieren waren, konden de Romeinen op verschillende plaatsen, die in bepaalde gevallen het best bij hunne expedities pasten, de Noordzee bereiken.

Behalve de voorwerpen van vindplaatsen in geheel-Romeinsch Nederland, zijn alle belangrijke vondsten uit Utrecht en Vechten in afzonderlijke zalen en in systematische groepeerings uitgesteld „De bezoeker uit een bepaalde provincie zal er (dus) iets van zijn

eigen aard terugvinden", maar de Utrechtenaren vooral zullen geboeid worden door de verscheidenheid van opgegraven voorwerpen, die inzicht geven in het leven en werken der Romeinen hier ter plaatse, en door de gevonden aanwijzingen in den bodem, die een reconstructie van hun castellum mogelijk maakten.

In 't bijzonder kunnen dus de Utrechtenaren zich een denkbeeld vormen van de wijze waarop hun stadsgebied met de naaste omgeving in de eerste eeuwen onzer jaartelling bezet, en bijna gelijktijdig ook bewoond geweest. Een catalogus, die tevens een gids is, geeft eerst algemeene aanwijzingen, volgt dan de indeeling der zalen, noemt rubrieksgewijs de aangegeven nummers en beschrijft daarbij den aard en de beteekenis der voorwerpen.

Nu de grootste drukte voorbij is, geen drommen leerlingen van gymnasia en middelbare scholen meer de zalen vullen, bestaat nog gedurende enkele weken (tot en met 3 October a.s.) rustig gelegenheid ook Utrecht te leeren kennen in den vorm, waaruit de thans 1900-jarige stad gegroeid is.

E.

HENDRIK VAN ARNHEM SCHRIJVER VAN DE LATIJNSE BIJBEL IN VIER DELEN ANNO 1402—1403.

Een van de meest imposante handschriften, nu tentoongesteld in het Centraal Museum als specimina van Middeleeuwse Utrechtse boekkunst, is stellig de statige foliant met zware gothische letters beschreven, die het vierde en laatste deel uitmaakt van de bekende in de Kon. Bibliotheek te Brussel berustende Latijnse Bijbel (Cat. Tentoonst. Utrecht's kunst 650—1650, no. 6). Het boekmerk in elk der delen geeft te kennen, dat dit machtige werk eertijds behoorde aan het Karthuizerklooster Nieuwlicht, even buiten Utrecht bij de Vecht gelegen.

De op de banden achter een hoornen plaat aangebrachte opschriften vermelden de inhoud van elk deel afzonderlijk en bovendien de datum in het liturgische jaar, waarop het diende te worden in gebruik genomen.¹⁾

Deel I (Zaterdag voor Septuagesima) bevat de vijf boeken van Mozes, Josua, Richteren en Ruth.

Deel II (Zondag na Pinksteren) bevat de boeken Koningen, Spreuken, Prediker, Job, Tobias, Judith en Esther.

Deel III (Zondag vóór Paschen) bevat Jeremia, Ezra, Handelingen der apostelen, Kanonieke brieven, Openbaring en Kronieken.

Deel IV (1 October) bevat de twee eerste boeken der Makkaëen, Daniël, Ezechiël, de twaalf Profeten, Jesaia en de brieven van Paulus.

1) Catalogus codicum manuseriptorum bibliothecae universitatis Rheno-Traiectinae, II, blz. 265.